

Apokalipszis most

Népszava-interjú

Lengyel László: Amikor megkértelek, hogy folytassunk párbeszédet a közelgő apokalipsziszról, és elküldtem hozzá írásomat is, https://nepszava.hu/3157524_lengyel-laszlo-uj-vilagrend-fele többek közt, iróniával ezt válaszoltad: igaz - alaposan elolvasva írásodat - egyre kevésbé érzékelem, hol válik el az én reménytől duzzadó apokaliptikus realizmusom a Te borúlátó realista apokaliptikusságodtól... A különbség talán csak árnyalatnyi, de mindig fontosak az árnyalatok. Én hittem, és még mindig hiszem, hogy létezik és lehetséges ésszerű, kölcsönös érdekeken és együttműködésen alapuló világrend, de írásaid, beszélgetéseink alapján feltételezem, hogy te ebben nem hiszel. És amit én a káosz és az ellenőrzött világrend, ha tetszik ciklikus váltakozásának látok, azt te egyre növekvő, folyamatos káosznak, vagyis a te világréveded, klímakatasztrófával, népvándorlásos menekültválsággal, világjárvánnyal és nukleáris világvégével veszélyeztető háborúval a káosz világréndje – az apokalipszis nem elkövetkezik, hanem már itt van.

Szilágyi Ákos:

Tudom, minden együtt van hozzá: járvány, háború, éhínség, döghalál – a bibliai apokalipszis lovasai kengyelbe szálltak –, de a világ apokaliptikus kilátásainak taglalását átengedném a celebfilozófusoknak és lájkbajnokoknak. Káoszról, katasztrófáról készséggel beszélek, de az apokalipszis más lapra, az Evangélium lapjaira tartozik. Az evangéliumi apokalipszis, ahogy a Jelenések Könyvében feltárul – a szó is ezt jelenti: feltárulás, láthatóvá válás, lelepleződés –, az „Isteni Színjáték” fináléja – finita la commedia! –, lehull a lepel és e világ rettenetes szétmenése közepette megjelenik, láthatóvá válik a másik, az igazi világ, az „új ég, új föld”. Két évezreden át közös tudás, közös remény, közös hit és közös várakozás volt ez a vallási világállapot

egyetemes keresztény kozmoszában. De ma mindenki abban hisz, amiben akar. Hihet az apokalipszis eljövételében, hihet az ésszerűségre épülő világrendben, de hihet a repülő csészealjokban is. A hit cáfolhatatlan, épp ezért itt már nem a hit kórusa szólal millió hangon és helyen ugyanazt énekelve, hanem a hit káosza, a hitek kakofóniája. A vallási kozmosz már a 18. század végére széthullott, a modernitás kozmosza – az Ész kozmosza, a Történelem kozmosza – pedig legkésőbb az első világháborúban robbant fel. Új kozmosz nem formálódott ki. Félreértéseket elkerülendő: a kozmosz – szellemi rend, értékrend, erkölcsi rend, de van másféle rend is: a dolgok és működések rendje – az államrend, a jogrend, a kaszárnya rendje, az összeszerelőcsarnok rendje, a menetrend, az ügyrend –, csak hogy mind e sokféle rend – szellemtelen és nem képez emberi kozmoszt. A történelem utáni világ dologi rendjét, az értékmentes tényszerűség és tárgyyszerűség rendjét lehetne enyhe képzavarral a „káosz világrendjének” nevezni: nem igényel közös hitet, meggyőződést, nem kér szeretetet, nem ad szellemi érvényességet senkinek és semminek, egyszerűen csak van, kisebb-nagyobb zökkenőkkel, „üzemi balesetekkel”, de megbízhatóan működik: kiszolgál, teljesít, elvégez, felaprít, bedarál, kényszerít, manipulál, teszi, ami kell.

L. L.: Egyik szívbeli hősöd, Bergyajev, Az orosz kommunizmus értelme és eredete című korszakos munkájában írja, hogy „az apokalipszis a történelmen belül fog lezajlani”, vagyis a 17-es bolsevik forradalom ennek kezdete. Nálad, aki a véget folyamatosan jósolod, mikor kezdődött a világháosz korszaka?

Sz. Á.:

A történelem modern kozmoszát szerintem az első világháború robbantotta fel. Ez azonban már katasztrófa volt, nem apokalipszis. A történelmi kozmoszt csak a katasztrófa komor méltósága illeti meg, nem a vallási apokalipszisé. A katasztrófának nincs a világon túlmutató értelme. A történelemben azonban van ésszerű oka, következik valamiből. Amikor már ilyen oka sincs, akkor a világtörténelem értelmi kozmosza már kihunyt. Az első világháború véres húsdarálója olyan, mint Übü Papa szabadult volna el. Tökéletes értelmetlenség, amit persze a patriotizmus, a katonai hősiesség, kereszténység, miegyéb giccsével próbáltak letakarni. Nem sok sikerrel. A történelmi ész helyét

a káosz foglalta el, ami attól kezdve egyre fokozódott. Bergyajev azonban az 1914-es Nagy Háborút és az 1917-es Nagy Orosz Forradalmat egyáltalán nem a világháosz kezdetének, hanem az isteni világrend történelmi helyreállítása apokaliptikus kezdetének tekintette. Ebben a magyarázatban minden a helyére kerül a történelemben, de vallási helyére. Ez védelmet nyújt a káosszal szemben, de már nem a világnak, hanem csak a hívőknek. Hasonlóképpen nem nyújt védelmet a történelem rendje, miután a történelmi ész oly dicstelenül távozott az auschwitzi kéménylyukakon és a hiroszimai gombafelhőben. De megállítható-e az elszabadult világháosz valamiképp? Igen, bárha ez a gyógy mód tüneti. Egy orosz gondolkodó, Konsztantyin Leontyev ajánlotta először a cári orosz birodalom kezdődő belső bomlásának feltartóztatására a 19. század végén: „Oroszországot – mondta – kicsit le kellene fagyasztani”. Ez a „gyógy mód”, ha jól látom, azóta világszabadalom: diktatúrák, zsarnokságok, rendőrállamok rendjének jegébe fagyasztják újra meg újra a bomlásnak, erjedésnek indult társadalmakat. 1945 után pedig a győztesek sietve az egész világháoszt a hidegháború jegébe fagyasztottak, mielőtt még egy nukleáris összecsapás véget vethetett volna a világnak. Persze aztán 1989 és 1991 után, mikor a hidegháború jege elolvadt, de új világrend – erkölcsi-szellemi kozmosz – ettől még nem jött létre, a világháosz „kiolvadt” a jégből és egyre közelebb sodorja az emberiséget a világháosztrófa – ha mindjárt talán nem is a nukleáris világháború, de lassú-gyors ökológiai összeomlás – felé.

L. L.: Te nemcsak a mi kisvilágunk horizontján nézed a történeket, hanem az orosz nagyvilág hatalmas tekintetén keresztül is. Nem lehetséges Putyin ukrainai „különleges katonai műveletét” I. Miklós cár 1831-es lengyelországi „rendcsinálásához” hasonlítani, amikor Puskin azt írta Vjazemszkijnek: „De hát mégiscsak meg kell fojtani őket, és gyötrelmes a lassúságunk”. Majd megírta versét Oroszország rágalmazóihoz: „Miért zajongtok úgy, világháoszónoki szájak? / Mért sújtja átkotok folyton orosz hazámat? / A litván felkelés – talán az háborít? / Csitt, mondom: itt maguk közt vitáznak a szlávok; / Régi, házi vita, sorskérdés ez, s tirátok / A megoldás soha, sehogy sem tartozik.” A legnyugatosabb gondolkodó, Csaadajev, e vers alapján nevezte Puskind „népi költőnek”. Herzen az orosz csapatok vereségét

kívánta, ám Tyutcsev Varsó véres elfoglalását Agamennón királynak ahhoz a tettehez hasonlította, amikor feláldozta lányát, Iphigéniát, hogy végre szelet kapjon a görög hajóhad a Trója alá vonuláshoz. Ahogy akkor Varsó, most Kijev pusztulása a méltányos ár a szent Orosz Birodalom szuverenitásáért és rendjéért. „Nos, mi az orosz?” – kérdi Puskin A borogyinói évfordulóban: „Ez a nép / Csak beteg óriás-e még? / Vajon rövid ideig tartó / Álom volt-e a diadal? / Mondjátok csak: számunkra Varsó / Alkot-e törvényt mihamar?”

Sz. Á.:

A 19. századi orosz történelemre visszautaló idézetek gyönyörűek, és ha még „történelmi időket” élnénk, bizonyára megvilágító erejűek lennének, sok mindent megmagyaráznának a mai háborús káoszról, az orosz-ukrán „hibrid háborúból”, amely változó intenzitással, eltérő módokon és eszközökkel – jelenleg éppen a tömeges fegyveres erőszakalkalmazás szinte teljes katonai arzenáljával – zajlik nagyjából 2007, az első ukrajnai „színes forradalom (a „narancsos forradalom”) óta, nagyjából tehát tizenöt éve. Számomra ezen egyre véresebb, egyre eszelősebb posztszovjet katyvaszon nem sejlik át semmi a történelemből – a fortyogó világkáosz egyik bugyra nyílt meg itt, aminek – érthető módon – még az elnevezésében is a legnagyobb káosz uralkodik. Mindkét oldalon „szent célok” lózungjaival, a történelmi dicsőség zászlai alatt a semmiért folyik az öldöklés és rombolás, miközben tíz- és százzezrek pusztulnak el, civilek milliói válnak földönfutóvá, városok a földdel egyenlővé. A káosznak vannak felelősei, de nem egy felelőse van, hanem sok, akik hol megfoghatóak, hol megfoghatatlanok. A káosznak vannak áldozatai, de nincsenek győztesei vagy nyertesei. A háborúból – az ellenség legyőzésével, megadásra kényszerítésével – ki lehet kerülni győztesen, de a káoszból nem. Győztesen kikerülni a káoszból annyi, mint legyőzni a káoszt, és ezáltal rendet teremteni. De az a háborús káosz, ami Ukrajna (és mindinkább Oroszország) területén kialakult, nem a „ki kit győz le”, inkább a „senki nem győz le senkit” logikája szerint halad, úgyhogy nem látszik belőle kiút, semmiféle háborúkat szokásosan lezáró békeállapot. Mindinkább a közel-keleti és afrikai káoszokráciákra emlékeztet – „bellum omnium contra omnes” – és elnyeléssel fenyegeti Oroszországot is. Ha a gazdaságilag izolálódott,

katonailag is meggyengült Oroszországban a putyini autokrácia jege megolvad, akkor nincs az a jég, amely elég lesz Oroszország újólagos lefagyasztásához, és a 90-es évek orosz káosza leánynevelő intézet ahhoz képest, ami vár rá és mellel világra is.

L. L.: Vajon ez az orosz-ukrán összecsapás, „szláv vita” olyan irtózatos testvérharc, polgárháború, mint amelyet vörösök és fehérek vívtak, és amit Bulgakov irt le a Fehér gárdában, Solohov a Csendes Donban, vagy amire az idős Katajev emlékszik a Gyógyír a feledésre, Pausztovszkij Nyugtalan ifjúság emlékirataikban? Vagy Ázsia és Európa harca? Netán két világrend erőpróbája, ahol a felek kipróbálják fegyvereik, gazdasági szankcióik hatékonyságát? Vagy bekövetkezett az általad régen ígért, várt végóra: az apokalipszis most?

Semmi apokalipszis. Sőt, semmi történelem. A „szlávok háborúja”, amit én a posztszovjet orosz káosz és a történelem utáni világkáosz pillanatnyi tetőzésének látok a Nyugat és a Kelet közötti limesen, maga a tökéletes abszurditás: az elmúlt száz-kétszáz évben „meg nem lett” nemzetek, két szuverén nemzeti káosz esett itt egymásnak – káosz káosz ellen –, egyfelől a birodalmi nemzetépítés, másfelől az etnikai nemzetépítés „szent”, „történelmi”, mindazonáltal anakronisztikus zászlait lobogtatva. Háborúkban az ellenségek legyőzni akarják egymást, káoszban megsemmisíteni, kiirtani a másikat. Mindegy miért, a lényeg, hogy többé ne legyen Ukrajna, többé ne legyen Oroszország. Ez sikerülhet, de a káosz ettől még maradni fog, sőt, fokozódni. Jaj a legyőzötteknek és jaj a győzteseknek!